תמצית הש"ס

סיכומי גפ"ת קצרים וברורים ללומדי הדף היומי

תמציתית
להתענג בידיעת התורה

גליון 43 ללומדי חבורת ש"ס | סנהדרין כ"ג: עד ל"ג. | כסלו ה'תשפ"ז

האם יכול אחד לפסול עד של השני

שני עדים נאמנים בעדותם ואין אחד מבעלי הדין יכול לפוסלם, אולם יש אופנים שהבעל דין יכול לפסול עד, וכדלהלן.

במתני' מבואר שלר"מ יכול לפסול עדים, ולרבנן אינו יכול.

לריש לקיש מיירי בעד אחד, שלממון אינו נאמן, ולשבועה נאמן ואינו יכול לפוסלו, ומתני' מיירי **שקיבל עליו עד אחד כשניים**, ונחלקו ר"מ ורבנן אם יכול לחזור בו. וכן נחלקו ר"מ ורבנן כאשר אמר נאמן עלי אבא או אביך להיות דיינים יחד עם עוד שני דיינים כשרים, או ג' רועי בקר אם יכול לחזור בו, (וקמ"ל התם שאע"פ שאבא ואביך נאמנים בעלמא, יכול לחזור בו לר"מ, והכא קמ"ל שאף שעד אחד אינו נאמן בממון כלל אינו יכול לחזור בו לרבנן), אבל אם מביא ב' עדים אין הבעל דין השני יכול לפוסלם.

כ"ג: ולרבי אלעזר איירי **בבא הבעל דין עם אחר** לפסול את העדים של השני, דבסתמא אינו נאמן דהוי נוגע, וכן אינו נאמן לקרוא עליו ערער דגזלנותא, אבל אם קרא עליו ערער דפגם משפחה, שהוא ומשפחתו ממשפחת עבד שלא נשתחרר, לר"מ נאמן על המשפחה וממילא נפסל העד, ולרבנן אינו נאמן כיון דהוי נוגע.

לרבי יוחנן בסתמא אינו יכול לפסול את העדים, ואיירי מתני' **כשטען שיש לו ב' כיתי עדים**, ואחרי שהביא כת אחת בא ופסלם, דהשתא אינו נוגע בעדות כיון שיש עוד כת, ונפסלו העדים גם לעדויות אחרות, שלר"מ צריך להביא את שתי הכיתות כדי לברר דבריו, ומ"מ אם הביא את הכת השניה מהני, דקיים דבריו להביא ב' כתות, ולא דקדק לדעת שהם פסולים, ולחכמים מספיק להביא כת אחת ויכול לומר אין לי עוד כת, וממילא הוי נוגע בעדות, ואינם נפסלים אפי' בעדות זו. רש"י מקשה על ביאור זה למה לר"מ יכול להביא כת אחת פסולה, וגם אי נימא שזה מועיל מ"מ הוא נוגע בעדות בגלל שאם יפסלו השניים נמצא שהרויח בכך שפסול את הראשונים. ולכן גורס רש"י שלר"מ א"צ לברר דבריו ומספיק להביא כת אחת, וממילא אין נ"מ שהכת הזו נפסלת כיון שמספיקה לו הכת השניה, וממילא הם פסולים גם לעדות אחרת, ולחכמים צריך לברר דבריו ולהביא ב' כתות כשרות, וממילא הוי נוגע. והתוס' (ד"ה ורבנן) סוברים כפירוש הראשון, דמבואר בב"ב ק"ע: שאפילו למ"ד שצריך לברר דבריו, הכונה שלכתחילה יאמרו לו בי"ד שיברר דבריו, אבל אם אינו יכול לברר דבריו אינו מפסיד.

ומה שנחלקו רבי ורשב"ג באדם שטוען שיש לו שטר וחזקה על קרקע, שלרבי צריך להביא גם את השטר ואם לא מצא את השטר לא מועילה לו החזקה, שאף שבעלמא החזקה עומדת במקום שטר, דיותר מג' שנים אין אדם שומר את השטר, מ"מ כיון שאמר שיש לו שטר עליו לברר דבריו, ולרשב"ג מספיק להוכיח רק את החזקה, וכ"ש שאם מביא את השטר מהני, דכל החזקה מועילה מכח מה שאומרים שהחזיק בקרקע ע"י שטר, אין הכרח שזו אותה מחלוקת, די"ל שר"מ כרבי, ורבנן סוברים שאף לרבי שאני התם שכיון שהחזקה באה מכח השטר, לכן צריך להביא את השטר, אבל כאן אין שייכות בין עדים לעדים. וכיון שהלכה כרבי מחבירו, מהדרינן לאוקמי פלוגתייהו אליביה.

ואף אם אח"כ נמצאו עידי הכת השניה נמצאו קרובים או פסולים, מ"מ כבר העידו עדים הראשונים -כבר נתקבלה העדות לפסול את העדים, ולא הוי נוגע בעדות למפרע. לישנא אחרינא כבר העידה הכת הראשונה, ועכשיו היא חוזרת לכשרותה כיון שהתברר שהוא נוגע. ולשון ראשון נראה.

כ"ד. לרבין כוונת מתני' שאם פסל את העדים נפסלו הדיינים **במיגו**, שהרי יש בי"ד אחר, ואם פסל את הדיינים נפסלו העדים במיגו, היכא שיש עוד עדים, וס"ל כרב דימי דלעיל, אלא שנחלקו אי אמרינן מיגו.

חביבות חכמי ארץ ישראל זה לזה

בא וראה כמה מחבבים זה את זה, שכל הרואה את ריש לקיש בבית המדרש כאילו עוקר הרים וטוחנם מטיחם ומקישם זה בזה שהיה חריף מאד, ומ"מ שאל על ר"מ 'פה קדוש יאמר דבר זה', ומחמת החביבות טרח ליישב את הדבר. אבל לא היה זה מחמת ענוה, שהרי כל הרואה את ר"מ בבית המדרש, כאילו עוקר הרי הרים וטוחנם זה בזה, ומבואר שר"מ היה חריף יותר מריש לקיש.

וכן מצינו שאע"פ שרבי יוסי היה כפוף ויושב לפני רבי, שהרי רבי ישמעאל ברבי יוסי היה ממלא מקום אבותיו (–חשוב כאביו), והיה כפוף ויושב לפני רבי, ומ"מ אע"פ שסבר רבי שאסור להטמין מים צוננים בתוך חול צונן כדי שלא יתחממו בשבת, כששמע שרבי יוסי התיר, אמר 'כבר הורה זקן'.

תלמידי חכמים שבארץ ישראל מנעימים זה לזה בהלכה, ונוחים זה לזה בהלכה כשמן זית -מעיינים יחד וזה מתקן דברי זה והשמועה יוצאת לאור.

בבל

ת"ח שבבל חובלים זה לזה בהלכה מקשים זה לזה בלשון עז וחימה, ומרורים זה לזה בהלכה כזית.

חנופה שמראים עצמם חסידים וגסות הרוח ירדו לבבל. ואף שעילם נטלה ט' קבין גסות הרוח (ואחד כל העולם כולו), הגסות ירדה לבבל, ומשם השתרבבה לעילם, והסימן לגסות הרוח הוא עניות בתורה, שעילם זכתה ללמוד ולא זכתה ללמד, שדניאל היה בשושן הבירה אשר בעילם ולא לימד תורה, ועזרא היה בבבל ולימד חק ומשפט בישראל.

בבל- שבלולה במקרא ובמשנה ובתלמוד (ובתלמוד הבבלי יוצאים ידי חובת מה שאמרו חכמים לעולם ישלש אדם שנותיו שליש במקרא שליש במשנה שליש בש"ס. ואעפ"כ אנו קוראים בכל יום פרשת התמיד ושונים משנת איזהו מקומן וגורסים רבי ישמעאל אומר בי"ג מידות התורה נדרשת. תוד"ה בלולה). והא דכתיב "במחשכים הושיבני כמתי עולם", זה תלמודה של בבל שאין נוחים זה עם זה ותלמודם ספק בידם.

חזרה מהסכמת בעל דין לבעל דינו

בעל דין יכול לקבל על עצמו להתדיין בפני דיינים שבלא הסכמתו אינם כשרים לדון, ולהלן יבואר האם יכול לחזור בו.

בעל דין שאמר לבעל דינו נאמן עלי אבא להיות דיין (ואבא פסול לדון בין לזכות בין לחובה, דכתיב "לא יומתו אבות על בנים"), או שאמר נאמן עלי אביך, או שאמר נאמנים עלי ג' רועי בקר, (וה"ה כל ג' שאינם יודעים לדון, ונקט הני לפי שאינם שכיחי בישוב ולא ראו ולא שמעו דיני תורה. כ"ה:), מבואר במתני' שלר"מ יכול לחזור בו, ולחכמים אינו יכול לחזור בו.

וכן מי שהיה חייב לחבירו שבועה חמורה, ואמר בעל דינו דור לי בחיי ראשך, לר"מ יכול לחזור בו, ולחכמים אינו יכול לחזור בו.

הגמרא אומרת דמתני' מיירי כשקיבל עליו את אבא או את אביו כדיין אחד, ואע"פ שיש עוד ב' דיינים אמר ר"מ שיכול לחזור בו. רש"י. והתוס' (ד"ה אמר) ביארו שכוונת הגמרא שחכמים אמרו שאינו יכול לחזור בו דווקא כשקיבלו כדיין אחד, אבל כשקיבלו כבי תרי יכול לחזור בו גם לרבנן, כיון דאיכא תרתי לריעותא.

אם נחלקו במחול לך או באתן לך-

לרב יהודה כל המחלוקת היא באומר שאם הבי"ד שהוא קיבל על עצמו יפטרו את הבעל דין מלשלם מחול לך, דס"ל לחכמים שכיון שיצא זכאי זכה זה במה שבידו. אבל באומר אם הבי"ד יחייבו אותי לשלם אתן לך, לכו"ע יכול לחזור בו, דכיון שהממון בידו א"א להוציאו אלא בדיינים כשרים.

ולרבא נחלקו באתן לך אבל במחול לך לכו"ע אינו יכול לחזור.

ורבי יוחנן אמר שנחלקו באתן לך. והגמ' מסתפקת אם לדבריו נחלקו גם במחול לך או לא. ומהא דנחלקו באומר דור לי בחיי ראשך, אין ראיה שנחלקו גם במחול לך, ואיירי בנשבעים ולא משלמים, די"ל שנחלקו רק באתן לך, ואיירי בנשבעים ונוטלים כשכיר ונגזל וכדו', ואף שחידוש זה אפשר ללמוד מהרישא, תנא תולה בדעת אחרים אבא ואביך, ותנא תולה בדעת עצמו של הבעל דין, די"ל שרק בתולה בדעת אחרים יכול לחזור בו, משום דלא גמר ומקני אם היה יודע שיזכו אותו, דמי יימר דמזכי ליה, משא"כ תולה בדעת

עצמו דאסיק אדעתיה שודאי הבעל דין ידור כדי להיפטר, וידע ומחיל, קמ"ל שהמחלוקת היא בשני האופנים.

אם נחלקו לפני גמר דין או לאחר גמר דין-

כ"ד: לריש לקיש נחלקו רק לפני גמר דין, אבל לאחר גמר דין לכו"ע אינו יכול לחזור בו.

ולרבי יוחנן נחלקו לאחר גמר דין, אבל קודם גמר דין לכו"ע יכול לחזור בו. והא דמבואר בב"ב (קכ"ח.) שנתבע שאמר לתובע השבע וטול נשבע ואינו יכול לחזור בו, הכונה שאם קפץ ונשבע מיד אינו יכול לחזור בו, דזה לאחר גמר דין, והלכה כחכמים, אבל אם עדיין לא נשבע יכול לחזור בו. תוד"ה שלח.

רבא אמר שאם קיבל עליו קרוב או פסול, לפני גמר דין יכול לחזור בו, ולאחר גמר דין אינו יכול לחזור בו, וכרבי יוחנן ואליבא דרבנן, ואין לומר דרבא כר"ל ואליבא דר"מ, דלא שביק רבנן ועביד כר"מ, דלקמן פסקינן כחכמים, (ועוד דרבא אמר (יבמות ל"ו.) שהלכה כר"ל בג' מקומות, משמע שבשאר מקומות אין הלכה כמותו. תוד"ה רבא). ואין לומר דטעמא דנפשיה קאמר, כיון דלא איירי כלל במחלוקת זו, אלא בא לפסוק דין.

ואם קיבל עליו לפני גמר דין וקנו מידו מתחילה שלא יחזור, אין לאחר קנין כלום.

מי פסול לדון ולהעיד

גזלנים פסולים לעדות דכתיב "אל תשת ידך עם רשע להיות עד חמס", וכ"ש שהוא פסול להיות דיין. ולהלן יבוארו כמה סוגי אנשים שהם מעין גזלנים, או שעוברים על עבירה מחמת חימוד ממון, שהם נקראים 'רשע דחמס', והם פסולים לדון ולהעיד. (ולהלן כ"ז. נחלקו אביי ורבא אם רק 'רשע דחמס' נפסל, או שכל רשע והיינו מי שעבר עבירה שיש בה מלקות נפסל).

המשחק בקוביא-

משחק בקוביא היינו שמשחק בפיספסין, או בקליפי אגוזים ורימונים אע"פ שאין עשויים לכך והוי אקראי בעלמא, פסול לדון ולהעיד. וחזרתו היא שישבור את הפיספסין ולא ישחק אפי' בחינם. (כ"ה:).

איתא במתני' 'אמר רבי יהודה אימתי בזמן שאין להם אומנות אלא הוא, אבל יש להם אומנות שלא הוא כשרין'.

לרמי בר חמא טעם הפסול לרבנן הוא משום **דאסמכתא לא קניא** והוי כעין גזל, אסמכתא היינו שאינו נותן מדעתו אלא סמך על זה שינצח. **ורבי יהודה** סובר שטעם הפסול הוא לפי שאינם עסוקים בישובו של עולם וממילא אינם בקיאים בטיב דינים ומשא ומתן ואינם יראי חטא, ונ"מ שאם יש לו עוד אומנות אינו נפסל. ואיתא להלן (כ"ו) שהלכה כרבי יהודה.

לרב ששת משחק בקוביא לא הוי אסמכתא, דמספיקא גמר ומקני, ורק בדבר שסומך על דבר שבידו לעשות הוי אסמכתא, וטעם הפסול אף לרבנן הוא **משום שאינם עסוקים בישובו של עולם**, ולא פליגי רבנן ורבי יהודה, וכדאמר רבי יהושע בן לוי שכל מקום שאמר רבי יהודה אימתי לא בא לחלוק אלא לפרש, (ואם אמר "במה" לריב"ל בא לפרש, ולריו"ח בא לחלוק, ולרמי בר חמא אף באימתי בא לחלוק וכנ"ל). ואמנם דעת רבי יהודה בשם רבי טרפון שפסול אף ביש לו אומנות אחרת, וכדאמר לגבי נזירות שהאומר על מי שעובר לפניו הריני נזיר אם הוא נזיר, וחבירו אמר הריני נזיר אם אינו נזיר, ושניהם התכוונו לנזירות, אף אחד מהם לא הוי נזיר, דלא ניתנה נזירות אלא להפלאה, ד"איש כי <u>יפליא</u>" משמע יפרש, וכאן הנזירות נאמרה על הספק, ומבואר שהתולה דבריו במה שאינו יודע ואינו בידו הוי אסמכתא, ולא אמרינן דמספיקא גמר ומקני. רש"י. והקשו התוס' (ד"ה ההיא) דשאני נזירות דכתיב "יפליא", ותירצו שלומדים משם לעלמא. ור"י מפרש שהתורה לא פירשה מה נחשב הפלאה, ורבי יהודה מפרש מסברא שזה לא נקרא הפלאה, וא"כ בהכרח שבכהאי גוונא זה אסמכתא, דאם מה שאדם לא יודע אינו אסמכתא, א"כ זה נחשב הפלאה.

ברש"י מובאת דוגמה לדבר שבידו שאינו אסמכתא, באופן שאומר אי אוביר ולא אעביד אשלם במיטבא. וכתבו התוס' (ד"ה כל) שזה טעות של המעתיקים, דרק אם אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי הוי אסמכתא. ושיטת ר"ת שאסמכתא זה דווקא במקום שהוא לא יכול להרויח, דאם הוא יכול להרויח גמר ומקני, ולפ"ז שידוכים לא הוי אסמכתא. ור"י מוכיח שגם במקום שסבור להרויח הוי אסמכתא, וסובר כרש"י, וכתב שרק בדבר שהוא בידו והתחייבות היא הגיונית לא הוי אסמכתא, מפני שהוא מתרצה לשלם אם לא יעשה, אבל בהתחייבות מוגזמת (אם אוביר ולא אעביד אשלם אלפא זוזי) הוי אסמכתא למרות שזה בידו ממש, דמסתבר שאין כוונתו להקנות והוא סבור שיעבוד בקרקע, ומשחק בקוביא לא הוי אסמכתא אע"פ שהתחייבותו היא מוגזמת, כיון שאין הדבר בידו כלל, ודבר שאינו בידו לגמרי (חמרא דזלשפוט, דשמא לא יתרצו למכור לו) הוי אסמכתא אע"פ שלא הגזים.

ופסק ר"י שמשחק בקוביא שיש לו עוד אומנות כשר, ולענין קנין לא קנה אלא כשמעות שניהם על פי הדף, לפי שהדף והמקום קנוי לאותו שירויח כדי לקנות המעות אשר עליו, אבל המשחקים באמנה אפילו הקנו לא מהני, אא"כ הקנו בבי"ד חשוב.

כתבו התוס' (ד"ה ואלו) שהמשנה לא מונה גזלנים ועבדים מפני שהם פסולים מדאורייתא (דאם אשה שכשירה לבוא בקהל פסולה, כ"ש עבד), **והמשנה מונה רק פסולים מדרבנן**, דמשחק בקוביא אפי' למ"ד דאסמכתא לא קניא מ"מ דאורייתא אינו נפסל כיון שאינו חושב שזה אסור, ולמ"ד משום ישובו של עולם פשיטא שאינו אלא מדרבנן. ומלוה בריבית מיירי בריבית שאינה קצוצה, ואפי' מיירי בריבית קצוצה אינו חושב שזה אסור כיון דמדעתיה יהיב. ומפריחי יונים למ"ד אי תקדמי יונך היינו משחק בקוביא, ולמ"ד שזה יונה המביאה יונים של אחרים, זה גזל רק מפני דרכי שלום. וסוחרי שביעית מיירי בשביעית בזמן הזה דאינו אסור אלא מדרבנן, ואפי' בשביעית דאורייתא אינם חושבים שאסור להמציא מעות לעניים שיאספו להם פירות שביעית.

<u>כ"ה.</u> ריבית-

המלוה והלוה פסולים לעדות, שכיון שחמדת הממון גרמה להם לעבור על לא תעשה הוי כרשע דחמס. (חזרתם משיקרעו את שטריהן, ולא ילוו אפי' לנכרי שישתכח שם ריבית מפיהם, שודאי לא יחזרו לקלקולם. כ"ה:).

רבא פסל אדם שהעידו עליו שניים שהלוה בריבית, אע"פ שאחד מהעדים טען שהוא עצמו היה הלוה, דרבא לטעמיה דס"ל אדם קרוב אצל עצמו, ואין אדם משים עצמו רשע דאין קרוב מעיד לא לזכות ולא לחובה.

החשוד על הטריפה אינו מועיל לו שיגדל שערו וצפורניו כדי להראות שעשה תשובה, דדילמא הוי הערמה, אלא תקנתו שילך למקום שאין מכירים אותו, ויחזיר אבידה בדבר חשוב, או שיטריף בהמה שלו בדבר חשוב, דודאי חזר בו מחמדת הממון.

מפריחי יונים פסולים לעדות.

בבבל ביארו דהיינו שאומר **אם תקדם יונך ליוני** אשלם לך כך וכך, ואע"ג דכבר תנא משחק בקוביא, איצטריך תרוויהו, (דהוה אמינא שבקוביא הוי אסמכתא משום שתלה בדעת עצמו וחשב שהוא יודע טוב מאחרים ולא היה לו ספק בדבר, וממילא לא גמר להקנות על הצד שיפסיד, ומאידך הוה אמינא שדווקא ביונה גמר ומקני משום שחשב שהוא יודע טוב יותר לנקש בעצים שכשהיונה שומעת שבעלה מזרזה היא ממהרת לעוף), אבל המחזיק יונה המביאה יונים של אחרים אינו נפסל, דאינו גזל אלא מפני דרכי שלום, כיון שלא זכה בהם בעל השובך דממילא קרבו ואתו להתם.

ולרב חמא בר אושעיא מפריחי יונים היינו **ארא**-המחזיק יונה המביאה יונים של אחרים מביתם לבית בעליה בעל כרחם, ויש בזה גזל מפני דרכי שלום, אבל באומר אם תקדמיה וכו' היינו משחק בקוביא. והא דאיתא בברייתא שזה שייך גם **בבהמה** והרי אם בהמה תביא לביתה בהמות הבר ירדפוה החיות, הכונה לשור הבר שהוא דומה לחיה, ואם מגדלו בביתו הולך למדברות ומטעה החיות לבוא אחריו, וכמ"ד שהוא מין בהמה, (ולרבי יוסי הוא מין חיה, ונ"מ לענין היתר חלבו וכיסוי דמו).

<u>כ"ה:</u> מפריחי יונים פסולים עד שישברו את פגמיהן ולא יעשו כך אפי' **במדבר** דלא שכיחי יוני דישוב. והיינו למ"ד שזה ארא, ולמ"ד אם תקדם יונך ליוני צריכים לא לעשות כך אפילו בחינם, כמו לגבי משחק בקוביא.

פסולי עדות נוספים שהוסיפו חכמים-

הגוזל מציאת חרש שוטה וקטן פסול. ואע"פ שאינו גזל אלא מפני דרכי שלום, מ"מ הרי סוף סוף ממון הם לוקחים.

חמסנים- מתחילה לא רצו לפוסלם מפני שהם משלמים (ואין איסור לא תחמוד אא"כ אינו משלם, אי נמי אף כשמשלם עובר אבל הכא מיירי שמפייס את הבעלים עד שיאמר רוצה אני. תוד"ה מעיקרא), וכשראו שהם חוטפים בידים, ואתי לידי גזלנות ממש, פסולם.

הרועים פסולים לעדות, כיון שראו חכמים שהם מכניסים בהמותיהם לשדות אחרים בכוונה. ואפי' סתם רועה שלא ראינו שהכניס בהמותיו לשדות אחרים פסול לעדות. ואמר רבא שבין רועה בהמה דקה בין רועה בהמה גסה פסולים, דכיון שמרעה אותם באפר של ישוב, נכנסים לשדה אחרים, אבל המגדלים בהמות, פסולים רק אם הם מגדלים בהמה דקה בארץ ישראל, דחמירא טפי משום ישוב ארץ ישראל, דעבידא דמשמטא ורהטא לתוך השדות, אבל המגדלים בהמה דקה בחוץ לארץ, או בהמה גסה (שאינה נשמטת לשדות ואפשר לשומרה) אפי' בארץ ישראל, כשרים. והתוס' (ד"ה מגדלי) ביארו שבהמה דקה אסור לגדל אפילו בבית, שמא יבוא לרעותה בשדות, אבל בהמה גסה מותר לגדל

בבית, ולא גזרו בה חכמים משום שהיא נצרכת לחרישה ואין יכולים לעמוד בגזירה זו.

הגבאים ממונים מטעם המלך לגבות מס **והמוכסים** פסולים לעדות, כיון שראו חכמים שהם לוקחים יותר ממה שקצבו להם, ואמנם סתם גבאי שלא ראינו שלקח יותר מהקצבה כשר לעדות. וכתבו התוס' (ד"ה סתם גבאי) שגבאים ומוכסים פסולים אע"פ שהחזירו, ולא דמו לשאר גזלנים כיון שהם לא יודעים למי להחזיר, ועוד שעדיין הם עוסקים בגבאות ומכס וחשודים לחזור לקלקולם.

אבוה דרבי זירא היה גבאי, וכשהיה מגיע השר היה אומר לת"ח "לך עמי בא בחדריך", ולשאר האנשים היה אומר שהשר מגיע לגבות מהם, וכולם היו מתחבאים, והיה אומר לשר העיר שאין כאן הרבה אנשים לגבות מהם, ובזמן מיתתו אמר שיקחו י"ג מעות הצרורות בסדין ויחזירו לפלוני שגבה ממנו ולא היה צריך להם.

סוחרי שביעית-

הנושא ונותן בפירות שביעית פסול לדון ולהעיד, דכיון שחמדת הממון גורמת לו לעבור על דברי תורה, הוי כרשע דחמס. וחזרתו משתגיע שביעית אחרת ויבדל שלא ישא ויתן בפירותיו, ויפקיר גינתו לעניים. ואמר רב נחמיה שאין די שיחזור בדברים לומר לא אוסיף עוד, אלא צריך חזרה הניכרת שיקח מאתים זוז שכינס בפירות שביעית ויתנם לעניים.

כ"ו. ואמר רבי שמעון שבתחילה היו קוראים להם אוספי שביעית, משרבו האנסים חזרו לקרותם סוחרי שביעית.

לרב יהודה כוונת ר"ש שבתחילה היו פוסלים רק סוחרים ולא אוספים כיון שיכולים לאכול לפני זמן הביעור, ומשרבו ממציאי מעות לעניים שהיו העניים אוספים עבורם בשביל המעות, והוו סוחרי שביעית ורחמנא אמר "לאכלה" ולא לסחורה, חזרו לומר שגם האוספים פסולים, ומשרבו האנסים חזרו לקרותם אוספי שביעית.

וי"מ שבתחילה היו גם האוספים פסולים, וכשהיה אונס ארנונא שמחמתו התירו לזרוע בשביעית, דשביעית בזמן הזה דרבנן, דבטלה קדושת הארץ, (עוד ביארו התוס' (ד"ה משרבו) שהיה בדבר פיקוח נפש), אמרו שרק הסוחרים פסולים אבל האוספים כשרים.

רבי חייא בר זרנוקי ורבי שמעון בן יהוצדק הלכו לעבר שנה בעסיא (והיינו לחשב הדבר ולא לעבר ממש, שהרי עסיא חו"ל ואין מעברים בחו"ל, וכן אין מעברים בשביעית. תוד"ה לעבר), ונלוה להם ריש לקיש, וראו איש זומר כרמים, אמר להם "כהן וזומר", אמרו לו שהוא יכול לומר שהוא חותך לצורך עקל בית הבד לקשור את תפוח הזיתים כשעוצרים אותם בקורה, (ומיירי שחותך בצורה שזה מזיק לכרם, דאי לאו הכי אסור אע"פ שכוונתו לעקל. תוד"ה לעקל) אמר להם הלב יודע אם לעקל אם לעקלקלות -לעבור על הדת. שוב ראו אדם חורש שדה בשביעית, אמר להם "כהן וחורש", (דכהנים חשודים על השביעית, כדמצינו שסאה תרומה שנפלה לפחות ממאה סאים פירות שביעית דהוי ליה מדומע, ירקבו, ולא ימכרם לכהנים בדמי תרומה שהיא זולה יותר לפי שאינה ראויה אלא לכהנים, חוץ מדמי אותה סאה, דמותר למכור שביעית ע"מ לאכול היא ודמיה לפני הביעור, (דאין איסור אלא למכור בחנות דדמי לסחורה, אבל פעם אחת כעין אקראי בעלמא מותר. תוד"ה ימכרו), כיון שהכהנים חשודים על שביעית להשהות שביעית אחר זמן הביעור, שכיון שהותר להם תרומה וקדשי קדשים, מורי התירא בקדושת הארץ), אמרו לו שהוא יכול לומר שהוא אגיסטון (-שכיר בקרקע של נכרי, א"נ משום ארנונא שכרו בעה"ב לחרוש. רש"י. והתוס' (ד"ה אגיסטון) הקשו על הפירוש הראשון שאסור לעדור עם הנכרי בשביעית), וסילקו את הסולם כיון שלא רצו שיעלה עמם לעיבור השנה, הלך ריש לקיש וטען לרבי יוחנן שאין לסמוך על עיבור השנה, דכיון שהם חשודים על השביעית שנעשו סנגורים לרשעים, קשר רשעים אינו מן המנין, ולא חל העיבור אפילו אם עושים אותו כדת וכדין, דבעינן בי"ד, ואמר לו רבי יוחנן דא עקא מה שאתה קורא להם רשעים.

שבנא- היה ממונה על ביתו של חזקיהו מלך יהודה, והיה דורש לפני י"ג רבוא, וחזקיה לפני י"א רבוא. כשהגיע סנחריב שלח לו ששבנא וסיעתו השלימו לעבדך וחזקיה וסיעתו לא השלימו, ואמר הנביא לחזקיה שלא יפחד מהרוב, כי קשר רשעים אינו מן המנין. וכשהלך לחצוב לו קבר בקברי בית דוד שרצה למרוד במלכות ולהקבר במותו בקברי המלכים, אמר לו הנביא "מה לך פה ומי לך פה וכו' ", וטלטלו ד' ופרחה בו צרעת, וכשהיה יוצא מירושלים עם סיעתו כדי להשלים, נעל המלאך את השערים שלא יוכלו לצאת עימו, ואמרו אנשי סנחריב שהוא משטה בהם, נקבוהו בעקביו ותלאוהו בזנבי סוסיהם, והיו מגררים אותו על הקוצים ועל הברקנים. ואמר רב אלעזר ששבנא היה בעל הנאה כמשמעו, וי"מ משכב זכור.

כ"ו: כי השתות יהרסון, צדיק מה פעל- י"מ שכוונת הפסוק שאילו חזקיה וסיעתו יהרסון (דצדיק נקרא שתות), יאמרו צדיק מה פעל מה הקב"ה משלם. וי"מ שהכונה שאילו בית המקדש (שנקרא שתות על שם אבן השתיה שהיתה תחת הארון) יהרס בעצתו של שבנא, יאמרו צדיק מה פעל -איה נפלאותיו של הקב"ה. וי"מ שאילו מחשבותיו של הרשע לא יהרסון, יאמרו צדיק - חזקיהו מה פעל והיכן שכרו.

תורה נקראת תושיה משום שמתשת כוחו של אדם, או משום שניתנה בחשאי מפני השטן שמקטרג ואומר שהתורה תהיה רק לעליונים ולא ימסרו הלוחות ביד משה, או משום שהם דברים של תוהו רק דיבור וקריאה שאין בהם ממש, שהעולם משותת עליהם -על התורה ולומדיה.

מחשבה מועלת אפילו לדברי תורה, אא"כ לומד לשמה, והיינו שהדאגה על המזונות גורמת לשכח שאר המחשבות, וגם את תלמודו, והקב"ה נותן לו מזונות כדי שיוכל ללמוד תורה. לישנא אחרינא מחשבה שאדם חושב לעשות או להספיק דבר מסוים כגון להעשיר, זה גורם שלא תתקיים מחשבתו, ואפי' לדברי תורה שאומר עד יום פלוני אסיים כך וכך מסכתות בגירסא, אין הדבר עולה בידו.

המשך ענייני הפסולים לדון ולהעיד

הכרזה לפסולים- כל הפסולים צריכים הכרזה בב"ד, ואינם נפסלים לפני כן. וברועי בקר נחלקו רב אחא ורבינא אם א"צ הכרזה כיון שהעבירה שלו מפורסמת לכל, או שצריך הכרזה, ולמ"ד שצריך הכרזה הא דאמר רב שסתם רועה פסול, הכונה שמכריזים על סתם רועה אפילו שאין עדים שהכניס בהמותיו לשדה אחר. וגזלן דאורייתא החוטף ממש א"צ הכרזה שהעבירה שלו מפורסמת לכל.

אוכל דבר אחר שמקבל צדקה מהנכרים פסול לעדות, משום שמחלל שם שמים לצורך ממון, והוי כרשע דחמס, והיינו דווקא כשמקבל בפרהסיא, והיה יכול לקבל בצינעא, אבל בלאו הכי כשר, דחיותיה הוא. ואין לפרש שהכונה כאן לאוכלי חזיר, דאלו פסולים אף בצינעא, כאוכל נבילות לתיאבון. תוד"ה אוכלי.

רב נחמן הכשיר לעדות **חשוד על העריות** (דבעינן רשע דחמס. רש"י. והקשו התוס' (ד"ה החשוד) מאי שנא מאוכל נבילות לתיאבון ומפלוני רבעני לרצוני שהם פסולים לעדות. ותירצו שמדובר כאן בשמועה בעלמא בלא עדים. אי נמי שאני הכא שיצרו תוקפו, אבל בנבילה וברביעה אין יצרו תוקפו כ"כ). (ורב ששת תמה איך כשר כשלוקה דאפילו בלי התראה מלקין על השמועה הלא טובה), אבל אם מעיד על האשה שבעלה גירשה או מת להוציאה מבעלה פסול, דניחא ליה שתהיה פנויה כדי שתהיה מצויה לו, ולומר שפלוני קידשה כשר, דאע"פ ש"מים גנובים ימתקו", מ"מ עדיף לו שתהיה מצויה יותר.

אריס הגונב דבר מועט בדבר שנגמרה מלאכתו, ביומי ניסן זמן הקציר או תשרי זמן הבציר והאסיף, כשר לעדות, דמורי התירא ליטול דבר מועט יותר על שכרו, מפני טרחו. ורב זביד פסל איכר שאינו חולק בפירות, שגנב קב שעורים, ואריס שגנב אשכול תמרים.

רב פפא נידה **קוברי מתים שקברו ביו"ט ראשון של עצרת**, ופסל אותם לעדות משום שהם רשעים דמשום רווח ממון הם עוברים על דת והוו כרשע דחמס, ורב הונא בריה דרבי יהושע הכשירם, דהם חושבים שזה מצוה וזה מותר, ואף שמנדים אותם והם חוזרים ועושים זאת, הם חושבים שעושים זאת כדי לכפר להם על מה שעשו, אף שמותר לחלל יו"ט בשביל המצוה ולשבת בנידוי כדי להתכפר.

דיני עד זומם

עדים שהעידו על דבר מסוים, ובאו עדים והעידו שבאותו זמן שעליו מעידים העדים היו במקום אחר, הרי העדים שהוזמו נפסלים לעדות, מפני שהם רשעים שהרי העידו עדות שקר. ויש מחלוקת האם הם נפסלים משעה שהוזמו או משעת העדות, והאם הם פסולים לכל עדות, או שאם העידו שקר על ממון כשרים לעדות נפשות, וכדלהלן.

כ"ז. ממתי עד זומם נפסל לעדות- לאביי עד זומם נפסל למפרע מזמן העדות שהוזם עליה, שהרי מזמן שהעיד עדות זו הוא רשע, והתורה אמרה "אל תשת רשע עד". ולרבא עד זומם נפסל מכאן ולהבא, י"מ הטעם משום שזה חידוש לסמוך על המזימים ולא על העדים הראשונים

דמאי חזית, וממילא אין לך בו אלא משעת חידושו ואילך. וי"מ שהטעם של רבא הוא משום פסידא דלקוחות שלא ידעו שהוא פסול וקנו שדות על סמך חתימתו בשטר. ונ"מ שאם שנים פסלו אחד (-שני כתות העידו כל כת על עד אחר. רש"י. והתוס' (ד"ה דאסהידו) הקשו שאין ד' עדים נאמנים יותר משנים, דתרי כמאה. ולכן ביארו התוס' שיש כאן רק שנים כנגד אחד, ולכן הם נאמנים כנגדו) או שפסלום בגזלנותא שלא הזימום אלא העידו שהם גזלו לפני העדות, (ולתוס' מדובר שפסלו רק אחד בגזלנותא) שבאופנים אלו אין חידוש שהעד נפסל, אבל איכא פסידא דלקוחות.

הלכה כאביי ביע"ל קג"ם. -יאוש שלא מדעת. עד זומם. לחי העומד מאיליו. קידושין שלא נמסרו לביאה. גילוי דעת בגט. מומר אוכל נבילות להכעיס (כדלהלן).

וכתבו התוס' (ד"ה רבא) שאף לרבא שעד זומם למפרע הוא נפסל, מ"מ כשאחד מביא עדים שהקרקע של אבותיו והחזיק בה ג' שנים, והשני מביא עדים שהוא החזיק בה ג' שנים, העדות מוכחשת, ואין העדים נאמנים גם שהיא של אבותיו (ב"ב ל"א.), אף שאפילו עדות שהעידו בתוך כדי דיבור אינה נפסלת למפרע לפי רבא, דשאני התם שזו עדות על אותה קרקע, אבל עדות על דבר אחר אינה נפסלת למפרע.

עוד כתבו התוס' (ד"ה אין) שמה שיש לגמרא (ב"ב ל"א:) צד ששתי כתות שהוכחשו נפסלו, ומבואר שאינו חידוש לפסול את העדים, י"ל שהגמרא שם סוברת כלישנא בתרא דהכא דטעמא דרבא משום פסידא דלקוחות, או שהחידוש אינו לפסול את הראשונים, אלא החידוש הוא מה שהשניים כשרים, (ובדין שיש בו חידוש להקל, א"א ללמוד ממנו גם להחמיר).

האם רשע להכעיס פסול לעדות- מומר האוכל נבילות לתאבון פסול לכו"ע, שכיון שנבילות זולות יותר מבשר כשר הרי הוא חוטא בשביל ממון, והוי רשע דחמס. ואם אוכל להכעיס, לאביי פסול, דהתורה אמרה "אל תשת רשע עד", ולרבא כשר, דאינו נפסל לעדות אלא ברשע דחמס כגזלן ומלוה בריבית שעבר עבירה בשביל ממון, ולכן הוא חשוד לקבל שוחד ולהעיד עדות שקר, ולדבריו הא דתנא שהעובר על איסור שבועה פסול לעדות, איירי דווקא בשבועת ממון ולא בשבועת שוא (-הנשבע על עמוד של אבן שהוא אבן). ומה שהגמרא (שבועות מ"ד:) רוצה לומר שמי שנשבע שבועת שוא שכנגדו נשבע ונוטל, כיון שהוא חשוד על השבועה, אע"פ שבשבועת שוא הוא רק רע לשמים, שאני התם שכיון שהוא כופר ממון לחבירו הוא גם רע לבריות.

לאיזה עדויות עד זומם נפסל- עד זומם לר"מ פסול לכל התורה, ולרבי יוסי אם הוזם בדיני נפשות פסול אף לדיני ממונות שכיון שהוחשד לחמור הוחשד לקל, אבל אם הוזם לדיני ממונות כשר לדיני נפשות, דאינו נפסל בדבר חמור יותר ממה שהוזם.

הגמרא מבארת שרבא סובר שאף לר"מ שעד זומם פסול לכל עדות, שאני התם שהוא רע לשמים ולבריות, אבל מומר אוכל נבילות שהוא רע רק לשמים כשר אף לר"מ. ואביי מודה שלרבי יוסי מומר האוכל להכעיס כשר, ואביי מכשיר כיון שהוא סובר כרבי יוסי, דרע לשמים ולבריות הוא חמור יותר מרע לשמים לבד, והיינו קולא וחומרא כמו ממון ונפשות.

כ"ז: והלכה כר"מ, ואע"פ שבמחלוקות ר"מ ורבי יוסי הלכה כרבי יוסי, שאני הכא דסתם לן תנא כר"מ, דתנן שהפסולים לעדות כשרים לכל עדות שהאשה כשרה, ומבואר שפסולים גם לדיני נפשות, שהרי אשה פסולה לדיני נפשות. והלכה כאביי דס"ל כרבי מאיר.

בר חמא באו עדים שהרג אדם, ואמר ריש גלותא שאם יתברר הדבר להכיוהו לעיני ינקרו את עיניו משום קנס, דמיתות בי"ד בטלו, וי"א שיטלו ממונו ויתנו ליורשים, וי"א שמתא, וראשון עיקר, והביא עדים לפסול את אחד העדים, אחד אמר שראה את העד גונב קבא דחושלא, והשני ראה אותו גונב קבא דבורטיא, ופטר רב פפי את בר חמא, דהלכה כר"מ שאם הוזם לדיני ממונות פסול אף לדיני נפשות. ונשק בר חמא את רגליו של רב פפי, וקיבל עליו לשלם במקומו מס כל השנים.

איתא במתני' כל הראוי לדון דיני נפשות ראוי לדון דיני ממונות. לרבי יוסי שעד זומם דממון כשר לדיני נפשות, י"ל דאיירי בפסולי יוחסין כגון גר וממזר, דלבי"ד בעינן מיוחסים, (וכן מבואר בסיפא, דקתני שיש ראוי לדון דיני ממונות ואינו ראוי לדון דיני נפשות, ובהכרח איירי בפסול יוחסין, שהרי מי שהוזם בדיני נפשות פסול לכו"ע לדון דיני ממונות).

קרובים הפסולים לעדות

קרובים פסולים לעדות (וה"ה לדון), דכתיב "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות", והיינו שבן פסול להעיד על אביו והאב פסול להעיד על הבן, בדיני נפשות, וחז"ל דרשו מן הכתובים לפסול גם שאר קרובים, וגם שני קרובים המעידים יחד לאדם אחר, וגם בדיני ממונות, וכדלהלן. וכן יבואר אלו קרובים פסולים.

כתיב "לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות", ולא איצטריך קרא הנ"ל לומר שלא יומתו זה בחטאו של זה, דהא כתיב "איש בחטאו יומתו", (אמנם כשהבנים אוחזים מעשי אבותיהם בידיהם נענשים, דכתיב "פוקד עוון אבות על בנים", וכדכתיב "ואף בעוונות אבותם איתם ימקו". והיכא שהיה בידו למחות ולא מיחה, נענש על עוון חבירו, דכתיב "וכשלו איש באחיו" איש בעוון אחיו, שכולם ערבים זה בזה), אלא בא הכתוב ללמד שלא יומתו שני אבות ע"י עדות הבנים, והיינו שגם לאחי האב הוא פסול להעיד, דהא כתיב "אבות" בלשון רבים, ולא יומתו הבנים בעדות של האבות, וכ"ש שהאח אינו מעיד לאחיו שהרי הבנים נאסר להעיד על אחי אביו מכח האב.

אלו הן הפסולין אחיו, אחי אביו, אחי אמו, בעל אחותו דבעל כאשתו, וקרובי האם כקרובי האב, בעל אחות אביו שהוא כאחות אביו, בעל אחות אמו שהוא כאחות אמו, בעל אמו, חמיו, וגיסו -בעל אחות אשתו. וכל אלו פסולים הם ובניהם וחתניהם.

חורגו (-בן אשתו) לבדו פסול, ולא בנו וחתנו.

שיטת רבי יוסי שדודו ובן דודו **וכל הראוי ליורשו** –קרובי האב פסולים, אבל קרובי האם כגון אחי אמו כשר להעיד לו, שהרי אינו יורשו, וכן גיסו כשר להעיד לו, אבל אדם פסול להעיד לאחי אמו כיון שהוא ראוי ליורשו.

קרוב שנתרחק- לרבי יוסי אינו פסול אלא אם הוא קרוב באותה שעה שבא להעיד או שראה את העדות, אבל קרוב ונתרחק כגון חתנו שראוי ליורשו שמתה אשתו לפני ראית העדות, כשר. ולרבי יהודה אפי' מתה בתו ויש לו בנים ממנה הרי זה קרוב. ונחלקו בגמרא (כ"ח:) אם הלכה כרבי יהודה או לא.

פסול אוהב ושונא מבוארים לקמן כ"ט.

בני אחים פסולים להעיד זה לזה דכתיב "בנים" בלשון רבים.

כ"ח. עדות קרובים זה עם זה- בני אחים אינם מצטרפים זה עם זה להעיד על אחרים, דכתיב "ובנים לא יומתו על אבות" ולא כתיב "ובן" או "והם" לא יומתו על אבות. ורמי בר חמא רצה לומר שהטעם הוא משום שאם יוזמו נמצא אחד נהרג מכח עדות אחיו, שהרי לולא שאחיו היה מעיד איתו לא היה נהרג, ורבא דוחה דהזמה ממילא קאתי שמשלם מכח המזימים ולא מכח העד השני. (שהרי בג' אחים המעידים על חזקת ג' שנים, כל אחד על שנה אחרת, ואחד מצטרף עמהם ומעיד על ג' השנים, הרי זה ג' עדויות והוי חזקה, ולהזמה הוי עדות אחת שאינם משלמים ממון עד שיזומו כולם, כיון שאין הקרקע עומדת ביד הלוקח אלא מכח כולם, אף שנמצא שעד זומם משלם מכח עדות אחיו).

קרובי האם פסולים מדכתיב "אבות" תרי זימני, אם אינו ענין לקרובי האב תנהו ענין לקרובי האם.

לחובה ג"כ פסולים הקרובים להעיד, דכתיב "יומתו" תרי זימני, אם אינו ענין לחובה תנהו ענין לזכות.

בדיני ממונות ג"כ פסולים, דכתיב "משפט אחד יהיה לכם".

שלישי בראשון ושלישי בשני- לתנא דמתני' שלישי בראשון (-אחים נחשבים ראשונים, ונכד האח הוא שלישי בראשון) כשר לעדות, דהא לא תנא במתני' אלא שני בשני, (ואין לומר שחתנו היינו חתן בנו, דהא תני רבי חייא שיש ח' אבות הפסולים לעדות שהם כ"ד יחד עם בניהם וחתניהם, ואם שלישי בראשון פסול יש כאן ל"ב פסולים. ואין לומר שחתן הוא כדור אחר וממילא אם חתן פסול להעיד לדודו גם שלישי בראשון פסול, דא"כ למה חתן אחי אביו פסול, והרי הוא שלישי בשני, ושלישי בשני כשר). ורב אמר שהוא ובנו וחתנו פסולים להעיד לאחי אביו, ומבואר דס"ל ששלישי בראשון פסול, והמקור הוא מדכתיב "לא יומתו אבות על בנים ובנים", לרבות דור אחר. ובברייתא איתא בשם רבי אלעזר שגם שלישי בשני פסול, דכתיב "על בנים" -פסול האבות שדי אבנים. ורב סובר כרבי אלעזר רק לענין שלישי בראשון.

אחי חמיו או חמותו, ובן אחי חמיו או חמותו, ובן אחות חמיו או חמותו פסולים לעדות, וכדתנן

במתני' שבעל אחות אביו ובעל אחות אמו, הן ובניהן וחתניהן, פסולים.

כ"ח: אדם פסול להעיד ל**אשת חורגו** -אשת בן אשתו מאיש אחר. ובנשי שאר קרובים פשיטא שפסול, שהרי הוא פסול להעיד לבניהם והבנים פסולים להעיד לו, וממילא פסול להעיד על האם מפני שהבנים ראוים לירש את האם, משא"כ בחורגו שהוא כשר להעיד לבן חורגו, קמ"ל דמ"מ לאשתו פסול. **בסורא אמרו שהטעם הוא משום דבעל כאשתו. ובפומבדיתא אמרו שהטעם הוא משום שאשה כבעלה** והרי הוא כאילו הוא חמיה, דכתיב "ערות אחי אביך לא תגלה, אל אשתו לא תקרב דודתך היא" ומבואר שאע"פ שהיא אשת דודו היא נקראת דודתו.

בעל אמו ובנו וחתנו פסולים לעדות, **ואחי האח** -בן בעל אמו מאשה אחרת, **לרבי ירמיה** פסול לעדות מפני שהוא אחי אחיו, **ולרב חסדא** כשר לעדות, (ולדבריו הא דתנא במתני' בעל אמו ובנו, היינו לומר שגם אחים מן האם פסולים).

אבי חתן ואבי כלה (-מחותנים) כשרים לעדות זה לזה, ולא אמרינן שבשביל שהבן נעשה קרוב לו גם הוא עצמו פסול.

אשתו ארוסה- י"א שהארוס כשר להעיד להוציא מארוסתו, אבל להכניס לה לא נאמן דאדעתא דידיה קעביד. **והגמ'** אומרת שאינו נאמן אף להוציא ממנה, ואף שאינם קרובים לענין אנינות שאם מתה מותר באכילת קדשים ואם הוא מת היא מותרת, **וטומאה** שאם הוא כהן אסור לו להטמא לה, (אבל לכהנת מותר להטמא לכל המתים, וי"מ שהכונה שאינה מצווה להטמא לו), **והוא אינו יורש אותה, (ואם הוא מת היא גובה את כתובתה** אם כתב לה כתובה מן האירוסין), **התם ב"שארו" תלה רחמנא** דכתיב לענין טומאה "כי אם לשארו" ושארו זו אשתו, ולענין ירושת הבעל כתיב "לשארו הקרוב אליו ממשחתו וירש אותה" מלמד שהבעל יורש את אשתו, **ואכתי לאו שארו היא, אבל הכא כיון שדעתם** קרובה פסולים.

גיסו פסול לעדות, במתני' איתא שאף בנו וחתנו פסולים, ולרבי יוסי דברייתא אינו פסול אלא גיסו עצמו וה"ה בנו פסול, שהרי הוא בעל אחות אמו (רש"י ותוס'), **ולרבי יוסי דמתני' אף גיסו עצמו כשר, כיון שאינו ראוי ליורשו. (רב יוסף רצה להכשיר מתנה שהיו חתומים עליה שני גיסים, וטען לו אביי שאף ששנינו שהלכה כרבי יוסי, י"ל שהכונה לרבי יוסי דברייתא שפוסל גיסו, ולא יועיל להקנות בעידי מסירה וכרבי אלעזר, דמודה רבי אלעזר במזויף מתוכו** (-שחתמו בו עדים פסולים) **שהוא פסול). והלכה כרבי יוסי שגיסו** פסול וחתן גיסו כשר, וכ"ש ששנים הנשואים לשתי אחיות או לבנות שני אחים שהם כשרים. תוד"ה גיסו. עוד כתבו התוס' (ד"ה והא) שאביי סובר כרבי אלעזר שעדי מסירה כרתי, אמנם אביי סובר שעדיו בחתומיו זכין לו, והיינו ששטר שהזמן שכתוב בו קודם לשטר אחר הראשון קנה, אפילו אם הוא נמסר אח"כ, אבל אם שתי השטרות על אותו יום בזה אזלינן בתר מסירה.

רבי יוסי הגלילי מכשיר דיין שהיה קרוב ונתרחק, דכתיב "אל השופט אשר יהיה בימים ההם". ואמר רבי יוחנן (ללישנא בתרא) שהלכה כרבי יוסי הגלילי. ומר עוקבא פסל עצמו לדון קרוב שנתרחק, ואמרו לו שהרי אין הלכה כרבי יהודה, ואמר שהוא פסל עצמו משום שהם לא יצייתו לדין.

כ"ט. אוהב ושונא- לרבי יהודה שונא והיינו שלא דיבר עמו ג' ימים באיבה פסול לעדות, דכתיב "והוא לא אויב לו" וקאי על העד, דעל הרוצח כבר כתיב "והוא לא שונא לו" ועוד פסוקים, וכן פסול להיות דיין דכתיב "ולא מבקש רעתו" וסמיך ליה "ושפטו העדה". וכן אוהב והיינו שושבין פסול לעדות (ביום הראשון, וי"א שפסול כל ז' ימי המשתה), דכמו ששונא פסול משום דמרחקא דעתיה, ה"ה אוהב פסול משום דמקרבא דעתיה. ולרבנן אוהב ושונא כשרים, דלא נחשדו ישראל על כך להעיד שקר משום איבה, וחד קרא איצטריך לדיין דמודו רבנן דפסול לדון, דכיון שהוא שונא לו אינו יכול להפך בזכותו, ואידך לומר ששני ת"ח השונאים זה את זה לא ישבו בדין יחד.

בדיקת העדים-

היו מכניסים אותם לחדר **ומאיימים עליהם.** לרב יהודה היו אומרים להם שבגלל עדות שקר תהיה עצירת גשמים, ואפילו כשיהיו עננים ורוח לא ירד גשם, ולרבא זה אינו מספיק כי העד סבור שהוא לא ינזק, אלא אומרים לו שבעוון עדות שקר תהיה מגיפה. ולרב אשי אינו מספיק מפני שרגילים לומר שאף שהיתה מגיפה שבע שנים אנשים לא מתו לפני זמנם, אלא יאמרו להם שעידי שקר אפי' השוכרם מזלזל בהם.

אח"כ היו מוציאים את כולם החוצה חוץ מהגדול שבעדים, ושואלים אותו איך הוא יודע שהוא חייב לו, אם אמר שפלוני אמר לו לא אמר כלום, ואם אמר שבפניו הודה הלוה שהוא חייב לו, יבואר להלן מתי אפשר לחייבו על פי הודאתו. ואח"כ היו מכניסים את השני ובודקים אותו, ואם נמצאו דבריהם מכוונים נושאים ונותנים בדבר.

מתי אפשר לחייב אדם על פי הודאתו

אע"פ שאדם קרוב אצל עצמו, מ"מ הוא נאמן לחייב את עצמו, וברש"י (קידושין ס"ה:) כתב הודאת בעל דין כמאה עדים דכתיב "אשר יאמר כי הוא זה" הרי שסמך על מקצת הודאתו. ולהלן יבואר מתי האדם יכול לטעון שלא היתה כוונתו להודות באמת אלא כוונתו לשטות בתובע, או שאמר זאת מסיבות אחרות כגון שלא ידעו שיש לו ממון וכדומה.

מתי יכול לטעון משטה הייתי- אם אמר לעדים אתם עידי, או שאמר המלוה שהשומעים יהיו עדים והלוה שתק, ואפי' היו העדים מאחורי הגדר וכדו', הוי הודאה. אבל אם לא אמר אתם עידי, או שאמר הלוה שאין רצונו להודות בפני עדים כדי שלא יתבענו לדין, יכול לומר משטה הייתי בך.

אמנם אם המודה לא טען משטה הייתי בך **אין טוענים עבורו,** אלא אומרים לו שכיון שהוא הודה צריך לשלם, אך בדיני נפשות טוענים לו טענת זכות אע"פ שהוא לא טען, מלבד מסית חבירו לעבודת כוכבים שאין טוענים לו טענה אא"כ הוא טוענה, וכדמצינו בנחש הקדמוני שהיה יכול לטעון הרבה טענות, (דברי הרב דברי התלמיד דברי מי שומעים. אמנם מסית שנצטווה שלא להסית לא יכול לטעון טענה זו. תוד"ה דברי), ולא טענם הקב"ה מפני שהנחש לא טענם.

כל המוסיף גורע, דכתיב "לא תאכלו ממנו, ולא תגעו בו" והקב"ה לא הזהיר על הנגיעה, והנחש הראה לחוה שלא מתה בנגיעה ואמר לה אף על האכילה לא תמותי, "אמתים וחצי ארכו" שבלא א' הכונה למאתים, דאותיות התורה קריאתם ככתיבתם, עשתי עשרה יריעות".

כ"ט: אם המודה לא טען משטה הייתי בך אלא **טען לא היו דברים מעולם** שהודיתי לך, ויש עדים ששמעו שהוא כן הודה, **לאביי** הוחזק כפרן ואינו נאמן בשבועה, **ולרב** פפא בריה דרב אחא בר אדא לא הוחזק כפרן, דכל מילי דכדי לאו דכירי אינשי.

האומר שאינו חייב מעות אלא לפלוני ופלוני, אין לחייבו ע"פ הודאתו, **דאדם עשוי שלא להשביע את עצמו** שאינו רוצה להיראות שבע מממון, ואומר שהוא חייב מעות, כדי להתרחק מעין הרע, ואם הודה בשעת מיתתו, **לרבי ישמעאל ברבי** יוסי חייבים היורשים לשלם, **ולרבי חייא** גם בזה אומרים שאדם עשוי שלא להשביע את בניו, (אמנם אמר לתובעים שלא יחזירו מה שגבו, כיון שכבר הורה להם **רבי ישמעאל ברבי יוסי**). וכתבו התוס' (ד"ה כך) שהיכא שתבעוהו והודה לא שייך אלא טענת משטה הייתי בך, ולא שייך לטעון שעשה כך שלא להשביע את בניו. וטענת משטה לא טוענים לו עצמו, אבל לבניו טוענים זאת, וטענת שלא להשביע טוענים גם לו עצמו.

אם הודה על **מטלטלין** בפני שניים וקנו מידו כותבים שטר הודאה, אע"פ שלא אמר כתבו, דסתם קנין לכתיבה עומד, (אמנם כתבו התוס' (ד"ה הודה) שהוא יכול לחזור בו, שיכול לומר שאינו רוצה שיצאו עליו הרבה שטרות, שע"ז יוזלו נכסיו מפני שיחשבו שזה שטרי חוב, דאין בשטר נ"מ לדינא, דאם זה שטר מתנה אף בשטר אינו גובה ממשועבדים, ובשטר מכר גובה ממשועבדים אף בעדים בלי שטר), **אבל בלא קנין אין** כותבין דניחא ליה מלוה על פה ממלוה בשטר. **ואם הודה בפני ג' ולא קנו מידו, לרב אסי אין כותבין, ולרב כותבים** דעשאן בי"ד והפקירן הפקר, והם עומדים במקום הלוה לעשות שליח לכתיבה, **אמנם היה** מעשה שרב חשש לדעת רב אסי, **ולרב אדא בר** אהבה אם הוא כינסם כותבים, אבל אם היו מכונסים כבר אין כותבים דדילמא היה מודה גם בפני שנים ולא היה מחזר אחרי בי"ד, **ולרבא אפי'** בכינסם אין כותבין עד שיאמר הוו עלי דייני, **ולמר בר רב אשי אפי' בזה אין כותבין,** עד שיקבעו מקום ויקראו לו לבי"ד דכיון שעומד בדין נעשית כמלוה בשטר שגלויה לכל. וכתבו התוס' (ד"ה מר) שלענין הלכה כתב הריב"ן בשם רש"י ורבינו גרשום שהלכה כמר בר רב אשי לענין אודיתא דהכא, וכן לענין היפוך שבועה, שאפילו בדאורייתא הופכים, וכן פסק רב האי לענין היפוך שבועה, ובסדר תנאים ואמוראים איתא שבכל התלמוד הלכה כמר בר רב אשי חוץ להיפוך שבועה ואודיתא, וכן בה"ג פסק שאין הלכה כמותו בהיפוך שבועה, וכ"כ הערוך ובשובות הגאונים שאין הופכים שבועה אפילו בדאורייתא, ור"ח פסק כמר בר רב אשי חוץ מהיפוך שבועה וחיורי.

אם הודה על **קרקעות** בפני ב' שהיה ראובן מוחזק בהם והודה לשמעון שהם שלו, ולא קנו מידו, לאמימר אין כותבין, ולמר זוטרא כותבין שכיון שהודה לו הרי הקרקע שלו, ואינו אלא גילוי מילתא בעלמא, ולא דמי למטלטלין דמלוה להוצאה ניתנה ומיחסרא גובייא, וכן הלכה.

ואם הודה בפני שנים **במטלטלי ואיתנהו בעינייהו** צבורים ומונחים, לרבינא כותבין דכל היכא דאיתנייהו דידיה הוו, ולרב אשי אין כותבין כיון דמחסרי גובייא וכיון שיכול להוציאה שמא יוציאה ולא ניחא ליה שיהא על זה שטר.

שטר אודיתא שחתומים עליו שני עדים, שלא כתוב בו "אמר לנא כתבו וחתמו והבו ליה" כשר, ד**חזקה אין העדים חותמים על השטר אא"כ נעשה בכשרות**, כמו שאמר ר"ל שחזקה אין העדים חותמים על השטר אא"כ נעשה בגדול בן עשרים שיכול למכור בנכסי אביו.

ל. שטר אודיתא שהיה כתוב כולו בלשון בי"ד, והיו חתומים עליו רק שנים, ולא היה כתוב בו 'במותב תלתא הוינא וחד ליתוהי' כמו שצריך לכתוב כאשר ישבו שלשה לקיים את השטר ואחד מת, חוששים בזה לבי"ד טועים שסבורים ששנים יכולים לדון, ואם כתוב בו בי דינא חוששים שזה בי"ד של שניים שהוא בי"ד חצוף, דאמר שמואל שנים שדנו דיניהם דין אלא שנקראים בי"ד חצוף, אך אם כתוב בו ואמר לן רבנא אשי כשר, ונקט רב אשי מפני שבית דינו היה ראש בימי רבינא, ושניהם סידרו את התלמוד בבלי, ובימיו נאמרו דברים הללו ונקבעו בגמרא.

המגלה היכן המעות, אם נאמן של מי הם-

האומר ליתומים ראיתי את אביכם מניח מעות במקום מסוים, והם של פלוני או של מעשר, אם בידו ליטלם דבריו קיימים, דמה לו לשקר, אם הוא רוצה הוא יכול ליטלם ולתתם למי שהוא מעיד לטובתו, ואם אין בידו ליטלם לא אמר כלום. ואין להאמינו במיגו דאי בעי שתיק, מפני שאם ישתוק המעות ישארו שם ולא יגיעו ליד פלוני. תוד"ה כל.

ואם ראו את אביהם מניח מעות ואמר להם שהם של פלוני או של מעשר, אם אמר להם כמוסר דבריו לבניו בלשון צוואה, דבריו קיימים, (ולא שייך כאן שלא להשביע את עצמו. תוד"ה ואם), ואם אמר כמערים שאינו רוצה שיטלום בחייו או שיחזיקוהו כעשיר ויוסיפו על הוצאותיו, לא אמר כלום.

אם בא בעל החלום ואמר לו שהמעות של אביו שאביו לא אמר לו היכן הם נמצאים במקום מסוים, והם של פלוני או של מעשר, דברי חלומות לא מעלים ולא מורידים ומותר לו להשתמש בהם.

פסק בי"ד על פי רוב-

אם שניים מזכים ואחד מחייב הרי הוא זכאי, ואם שניים מחייבים ואחד מזכה הרי הוא חייב, אבל אם דיין אחד אומר איני יודע, אפילו אם שני הדיינים האחרים מסכימים לדעה אחת, צריכים להוסיף דיינים.

כאשר שניים מהדיינים מזכים או מחייבים, גדול שבדיינים אומר איש פלוני אתה זכאי או איש פלוני אתה חייב. ואסור לדיין שזיכה לגלות שהוא זיכה וחבריו רבו עליו וחייבו, ועל זה נאמר "לא תלך רכיל בעמך", וכתיב "הולך רכיל מגלה סוד". ורב אמי הוציא מבית המדרש תלמיד שיצא עליו קול שמגלה מה שנאמר בבית המדרש לפני כ"ב שנים, שהיה מדבר לשון הרע.

לרבי יוחנן כותבים זכאי, ולא כותבים מי חייב, משום "לא תלך רכיל בעמך". ולריש לקיש כותבים מי מזכה ומי מחייב, משום שאם יכתבו זכאי מחזי כשיקרא, (ומשום "לא תלך רכיל" אין כאן. תוד"ה משום). ולרבי אלעזר כותבים מדבריהם נזדכה פלוני שמשמע שהיתה מחלוקת ביניהם ומתוך דבריהם נזדכה, דחושש לרכילות ושקר.

אם חייבו ונתברר שטעו הדיין שזיכה א"צ לשלם כלל, מפני שאם היו שומעים לו לא היו מחייבים, והדיינים האחרים משלמים כל אחד את חלקו, אבל לא את חלק המזכה, כיון שאם לא היה הוא משתתף איתם לא היו יכולים לפסוק את הדין.

האם מוציאים את בעלי הדין- בפשטות לתנא דמתני' לא מוציאים את בעלי הדין בזמן שנושאים ונותנים בדבר, אך י"ל דס"ל לתנא דמתני' כדאמר רבי נחמיה שמנהג נקיי הדעת שבירושלים שהיו מוציאים את הבעלי דין והעדים בזמן שהיו נושאים ונותנים.

אם העדים צריכים לראות ביחד

נחלקו ת"ק ורבי יהושע בן קרחה האם שני העדים צריכים לראות יחד את הדבר שעליו הם מעידים או לא. ולהלן יבואר במה נחלקו, והאם יש בזה חילוק בין עדות על בעלות על קרקע לבין עדות על הלוואה, ומה הדין בעדות על הבאת ב' שערות ובעדות שהמום שבבכור נפל מאיליו.

לת"ק אין שני עדים מצטרפים לעדות אא"כ שניהם ראו יחד את הדבר שעליו הם מעידים. ולרבי יהושע בן קרחה מצטרפים אפילו אם ראו בזה אחר זה.

ונחלקו אם נחשב שכל אחד מעיד על מנה אחר, או דאמנה בעלמא תרוויהו מסהדי.

או שנחלקו אם דורשים מהפסוק "לא יקום עד" מדאפקיה רחמנא בלשון חד אע"פ שהכונה לשניים (דמדכתיב לא יקום אחד" לומדים שסתם עד הכונה לשניים), שמע מינה שצריך שיראו שניהם כאחד, ולרבי יהושע בן קרחה כתיב "והוא עד או ראה או ידע" מכל מקום.

ל: רבי יוחנן סמך את רבי יוסי ברבי חנינא כיון שחשב שהוא יודע כמו מי ההלכה, ואמר רבי יוסי ברבי חנינא שהוא שמע שלרבי יהושע בן קרחה א"צ שיעידו יחד, וכרבי נתן, ואמר רבי יוחנן שזה פשיטא, אמנם הואיל ועלה לא ירד. ומזה לומדים שגברא רבה שנסמך לא ירד.

כמו מי ההלכה-

לרבי חייא בר אבין הלכה כריב"ק בין בעדות על קרקעות שכל אחד אמר בפני הודה שהקרקע שלו, בין בעדות על מטלטלין שכל אחד אמר בפני הלוהו מנה, ואע"פ שאינן מעידים על אותו מנה.

לעולא י"א שהלכה כריב"ק רק בקרקעות שהקרקע מוטלת בפנינו ושניהם מעידים עליה, ולא במטלטלין מפני שאין עדות שלימה לא על זה ולא על זה. וי"א שהלכה כריב"ק אף במטלטלין.

לרבי אבא ורב אידי בר אבין לא נחלקו חכמים על ריב"ק בעדות קרקע, (וכן בעדות בכור (שמצינו שכהנים לא נאמנים לומר שהמום נפל מאיליו אם הוא ראוי לבוא בידי אדם, וצריך ב' עדים, מפני שהם חשודים להטיל מום בבכור בזמן הזה כדי להתירו בשחיטה, ועד אחד על מום זה ועד אחד על מום אחר מצטרפים. ואין לפרש שהכונה לעדות שחכם התיר את הבכור, דבזה אף עד אחד ואפילו הבעלים נאמן, דמילתא דעבידא לגלויי לא משקר. רש"י. והתוס' (ד"ה בעדות בכור) כתבו שאפילו יחיד נאמן לומר מעצמו נפל מום זה, ואפילו עד מפי עד. וכוונת הגמרא לעדות ששמעו מאביו שהוא בכור), וכן בעדות חזקה שכל אחד מעיד על ג' שנים אחרות, כיון ששניהם מעידים על קרקע אחת, ובבן ובבת כגון אחד אומר שהביאה ב' שערות בגבה (-בין קשרי אצבעותיה) והשני אומר שהביאה ב' שערות בכריסה, ששניהם מעידים שהיא גדולה, אבל אם אחד מעיד על שערה אחת בגבה והשני מעיד על שערה אחת בכריסה הוי חצי דבר וחצי עדות).

לרבי זירא שיטת רב שהלכה כריב"ק רק בקרקעות שבשעת העדות שניהם יודעים שהם מעידים על דבר אחד, וקרינן בהו "והוא עד" אע"פ שבשעת הראיה אחד לא ידע מהשני, אבל במטלטלין כל אחד מעיד על מנה אחר, ורב לטעמיה דס"ל שהודאה שאחרי הודאה אחרת או אחרי הלואה מצטרפים כיון י"ל ששניהם מדברים על אותו מנה, (ואמר רב הונא בריה דרבי יהושע דמיירי שאמר לשני שכבר הודה לראשון, וחזר ואמר לראשון שהודה על זה גם לשני, דאי לאו הכי אין מצטרפים כיון שאינם מעידים על אותו מנה. אך הקשה דא"כ לאו היינו הודאה אחר הלואה), אבל הלואה אחרי הלואה או אחרי הודאה אינם מצטרפים, מפני שאינם מעידים על אותו מנה, (ולנהרדעי אף הלואה אחר הלואה או אחר הודאה מצטרפים, כריב"ק).

אם העדים צריכים להעיד יחד- לת"ק אין עדות מצטרפת עד שיעידו שני העדים יחד, ולרבי נתן יכולים לשמוע עד אחד היום ועד שני ביום אחר. ונחלקו אם צריך שיעידו יחד, כי עד אחד לבדו אינו מחייב אלא שבועה, או שמצטרפים ב' העדויות לעדות על ממון. או דס"ל כרבנן הנ"ל שצריכים לראות את העדות יחד ודלא כריב"ק, ונחלקו אם דורשים מהפסוק "והוא עד או ראה" להקיש הגדה לראיה, או לא.

עדות המכחשת זו את זו בבדיקות

כתיב "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" מכאן שצריך לחקור את העדים על הזמן והמקום שהיה הדבר, ומדכתיב "והנה אמת נכון הדבר" לומדים שבודקים את העדים על פרטים שאינם שייכים לגוף העדות ממש. אם העדים סתרו את עצמם בחקירות עדותם בטילה. ולהלן יבואר מה הדין כשהעדים סתרו את עצמם בבדיקות.

לרב יהודה עדות המכחשת זו את זו בבדיקות (ולא בחקירות והיינו באיזה יום באיזה שעה, שההזמה

תלויה בהם) כשירה בדיני ממונות. ואמר רבא שדין זה מסתבר כשהכחישו זה את זה בצבע הארנקי, אבל אם הכחישו זה את זה בצבע המנה העדות פסולה. אמנם רב יהודה מודה שבמנה ומאתים מצטרפים. תוד"ה הוא.

לרב חסדא אף בדיני נפשות אם הכחישו זה את זה בצבע בגדי הרוצח העדות כשירה, אבל אם הכחישו זה את זה אם הרגו בסיף או באירין העדות פסולה.

<u>ל"א.</u> לנהרדעי אפי' אם הכחישו זה את זה בצבע המנה, העדות כשירה, ואינו מטעם דס"ל כריב"ק, שהרי לא שמענו שריב"ק מכשיר כשמכחישים זה את זה, אלא ס"ל **כרשב"א** שאמר שאם עד אחד אומר מאתים והשני מנה, לב"ה כשר ולב"ש פסול, אבל בשתי כתות שאחת אומרת מאתים והשניה מנה לכו"ע כשר, דבכלל מאתים מנה, ולא אומרים ששניהם שיקרו אלא הולכים אחרי הפחותה שבהם. והקשו התוס' (ד"ה שבית שמאי) לפי בית שמאי למה בשני כתות לא אומרים שנמצא אחד מהם קרוב או פסול. ותירצו דלא אמרינן הכי אלא כשהפסול ידוע. אי נמי כמ"ד תתקיים העדות בשאר. אי נמי כשלא העידו בתוך כדי דיבור לא נפסלים כולם. אי נמי כשהם מכחישים זה את זה לא נפסלים כולם.

מכח דברי רשב"א חייב רבי אמי לשלם דמי חבית יין מתוך דמי חבית שמן, במקום שהיתה הכחשה אם היה חייב דמי חבית יין או דמי חבית שמן, (אבל אם נחלקו העדים מה היה בחבית, לא אמר רשב"א שיש בכלל מאתים מנה).

אם הכחישו זה את זה אם המעשה היה בדיוטא העליונה או בתחתונה, לרבי עדותן מצטרפת, דס"ל כריב"ק שתרוויהו מנה מחייבי, וכרבי יהודה שאין בעיה שהוכחשו בבדיקות.

עד מתי אפשר לסתור את הדין

להלן יבואר באלו אופנים יכול הבעל דין להביא ראיות לטובתו אחר שנפסק הדין.

כל זמן שאחד הצדדים מביא ראיה לטובתו, יכול לסתור את הדין, אך אם **אמרו לו שיביא את כל הראיות שלו עד ל' יום**, לחכמים אינו יכול לסתור אח"כ את הדין, ולרשב"ג מה יעשה מי שמצא ראיה אחר ל' יום. והלכה כרשב"ג, ואין הלכה כחכמים אפי' בדיעבד.

אם אמר לו הבא עדים או הבא ראיה, **ואמר שאין לו**, ולאחר זמן הביא עדים או ראיה, לחכמים אינו כלום שהרי אמר אין לי ויש לחוש שזייף או ששכר עדים, ולרשב"ג מה יעשה מי שמצא עדים או ראיה שלא ידע מהם מתחילה. והלכה כחכמים, (ובזה אין הלכה כרשב"ג, ובערב וציידן יש מחלוקת אם הלכה כרשב"ג או לא, אבל בשאר מקומות ששנה רשב"ג במשנתינו, הלכה כמותו). אמנם אם באו עדים ממדינת הים, או שהיתה דיסקיא של אביו מופקדת ביד אחרים, יכול לסתור את הדין.

אם ראה שהוא הולך להתחייב בדין ואמר קרבו פלוני ופלוני והעידוני, או שהוציא ראיה מתחת פונדתו, הרי זו אינה כלום גם לרשב"ג, שכיון שידע מהם ואמר אין לי, ודאי הם שקרנים.

ינוקא שאמר אין לי עדים וחייבו רב נחמן, ובאו עדים היודעים בענייני אביו, מודים רבנן שהעדים כשרים, דינוקא אינו יודע בענייני אביו. וכתבו התוס' (ד"ה חייביה) שרב נחמן לא סובר הא דאמרינן דאין נזקקים לנכסי יתומים אא"כ ריבית אוכלת בהם, וכן סובר רב נחמן שאף שאין מקבלים עדות שלא בפני בעל דין, בקטן מקבלים. אי נמי דווקא כאן שהיה שטר סובר רב נחמן שנזקקים לנכסי יתומים לקיים את השטר.

<u>ל"א:</u> נאמנות שליש- אשה שיצא שטר מתחת ידה, ללישנא קמא נאמנת לומר שהוא פרוע, ולא משום דס"ל כרבי שאותיות נקנות במסירה, דמוכר שטר חוב לחבירו קנה את החוב במסירת האותיות, והכא נמי קנאתו והוי כדידה ונאמנת לומר פרוע, אלא משום דאי בעיא קלתיה ולמה לה לשקר. וללישנא בתרא אמר רב נחמן שאינה נאמנת, דכיון דאיתחזק בבי דינא שכתבו עליו הנפק לא אמרינן אי בעיא קלתיה, דלא אלימא איהי לאפקועי מעשה בי"ד, ורבא הוכיח מברייתא שהשליש נאמן, (דאיתא בברייתא ששובר אם יש עליו עדים יתקיים בחותמיו, ואם אין עליו עדים והוא יוצא מתחת יד השליש ששניהם מודים שמינוהו לשליש, או שיוצא אחר חיתום שטרות שכתוב בשטר עצמו אחרי חתימות העדים, כשר).

אם הבעל דין יכול לדון דווקא במקום הוועד- התוקף את חבירו בדין, שחבירו רוצה לדון כאן והוא רוצה ללכת למקום הוועד שנועדים שם הרבה ת"ח כדי שיתבייש מהם, לת"ק כופין אותו ללכת למקום הוועד, ולרבי אלעזר כופין אותו ודן בעירו, והוסיף רב ספרא שאם הוצרך דבר לשאול, שולחים לבית הוועד, ואמנם המלוה יכול ללכת דווקא לבית הוועד, דעבד לוה לאיש מלוה.

שלחו מארץ ישראל למר עוקבא (שזיו פניו כבר בתיה כמשה שגידלתו בתיה בכנן, ל"א כמשה שנאמר עליו "בכל ביתי נאמן הוא", ומר עוקבא היה חכם וכתיב חכמת אדם תאיר פניו, ובספר הגדה איתא שהיה בעל תשובה, שעמד בנסיון של אשת איש והיה האור זורח עליו) שעוקבן הבבלי טען בפניהם כנגד אחיו ירמיה, ויש להם לדון אותו, ואם אינו מציית שישלחו אותו לטבריה. ולרב אשי זה היה דיני קנסות שאין דנים אותם בבבל דכתיב "אלוהים" דבעינן סמוכים ובבבל אין סמיכה, ושלחו לומר שידונו זאת בטבריה.

אם הבעל דין רוצה שיכתבו לו מאיזה טעם דנוהו, כותבים ונותנים לו.

היבמה הולכת אחרי היבם, אפי' מטבריה לציפורי אע"פ שישיבת טבריה גדולה משל ציפורי, דכתיב "זקני עירו".

<u>אחד דיני ממונות</u>

דרישה וחקירה

כתיב "ודרשת וחקרת ושאלת היטב" מכאן שצריך לחקור את העדים על הזמן והמקום שהיה הדבר. ולהלן יבואר האם יש דרישה וחקירה בדיני ממונות, מדאורייתא ומדרבנן.

<u>ל"ב</u> במתני' איתא שצריך דרישה וחקירה בין בדיני ממונות בין בדיני נפשות, דכתיב "משפט אחד יהיה לכם", ובדיני נפשות כתיב "ודרשת וחקרת".

הגמ' שואלת א"כ למה לא שייך הזמה בשטר ממון שמא איחרוהו וכתבוהו (וכבר ראו את ההלואה לפני כן, וכתבוהו תאריך מאוחר, ובאותו זמן היו במקום שאמרו המזימים, וכתבו בשטר את שם המקום שהיתה ההלואה ולא את מקום הכתיבה, וזה כשר, אמנם עדיף לכתוב מקום הכתיבה מחשש שיבואו לידי הזמה. רש"י. והתוס' (ד"ה חיישינן) ביארו שכתבוהו במקום שנכתב בשטר אבל לפני התאריך הרשום בשטר. עוד כתבו התוס' שמשמע מכאן שמספק תולים להכשיר את השטר, ומכאן קשה למש"כ רש"י ר"ה ב.). ומטעם זה כשר שטר שזמנו אחד בניסן בשנת השמיטה ובא לגבות בו כיון שיש עליו משכון או שעשה פרוזבול או שהגיע זמנו קודם ר"ה של שמינית וכבר תבעו לפי ר"ה, ונקט שמיטה לומר שאף שלא מצוי להלוות וי"ל שאין לתלות שאיחרוהו כיון דלא מרע לשטריה, מ"מ מכשירים כיון דשביעית אינה משמטת אלא בסופה.

וכן צ"ב למה שטר חוב מאוחר שבאו עדים ואמרו שההלואה היתה לפני הזמן הכתוב בשטר כשר, (ומוקדם פסול שמא יגבו בו מלקוחות שקנו לפני כתיבת השטר, וקנסינן התירא אטו איסורא לפסול אפילו מזמן הכתיבה).

רבי חנינא מתרץ שמדאורייתא צריך דרישה וחקירה גם בדיני ממונות, ורבנן תיקנו שא"צ, כדי שלא תנעול דלת בפני לווין, (ואם טעו הדיינים משלמים אע"פ שאם היה דרישה וחקירה שמא לא היו טועים, כדי שלא תנעול דלת בפני לווין שיפחדו להפסיד ע"י בי"ד טועים).

לרבא בדיני קנסות בעינן דרישה וחקירה דליכא למיחש לנעילת דלת, ובדיני ממונות מדרבנן א"צ דרישה וחקירה דאיכא למיחש לנעילת דלת.

לרב פפא בהודאה והלואה בעינן דרישה וחקירה בדין מרומה שמכירים בתובע או בטענותיו רמאות, (וכתבו התוס' (ד"ה כאן) דמיירי שלא יודעים שהוא מרומה, דאם יודעים אין לדונו), דכתיב ביה "צדק צדק תרדוף", אבל בדין שאינו מרומה אין דרישה וחקירה, דכתיב ביה "בצדק תשפוט עמיתך" ולא כתיב פעמים צדק.

לרב אשי התירוצים נכונים, וקראי אחד לדין ואחד לפשרה, וכדמצינו שכשיש מקום רק לאחד, תידחה ספינה שאינה טעונה מפני טעונה, או שהקרובה תידחה מפני שאינה קרובה, ואם המרחק שוה יש לעשות פשרה, ואחת תשלם לשניה.

יש לחזר אחר בי"ד יפה.

קול ריחיים בבורני זה סימן שיש ברית מילה, שקבעו סימן זה בזמן שהיתה גזירה שלא למול, ואור הנר בברור חיל זה סימן למשתה. וכתבו התוס'

(ד"ה אור) שלכן נהגו להדליק נר בברית מילה. ומה שנהגו לפרוס מפה על הפתח, זה סימן שהאורחים יכולים להכנס.

יש לחזר אחרי חכמים לישיבה, כגון אחר ר"א ללוד וכו'.

מה בין דיני ממונות לדיני נפשות

אף דכתיב "משפט אחד יהיה לכם" להשוות דיני ממונות לדיני נפשות, יש הרבה דינים חלוקים בין דיני ממונות לדיני נפשות, וכפי שיבואר בדפים הבאים.

מספר הדיינים- דיני ממונות בג', דיני נפשות בכ"ג.

אם פותחים דווקא בזכות-

דיני ממונות פותחים בין בזכות בין בחובה.

דיני נפשות פותחים בזכות ולא בחובה, וכדלהלן. ואף דכתיב "משפט אחד יהיה לכם", לענין דברים שתלויים בחובה וזכות א"א להשוותם, דזה לא שייך בדיני ממונות. תוס' ל"ב. ד"ה אחד.

לרב יהודה היינו שאומרים לעדים אחר שקיבלו עדותם ודרשום וחקרום ובאים לישא וליתן מי אמר שכך היה, שמא בעצה באתם. ולעולא אין עושים כך מפני שחוסמים בזה את העדים, (שאף שמסיעים אותם ממקום למקום, התם ממילא נידחו, וכאן דוחים אותם בידים), אלא פותחים בשאלה אם יש לו עדים להזימם. וכתבו התוס' (ד"ה היכי) שלאחר שנתקבלה העדות ועבר תוך כדי דיבור, אינן יכולים לחזור בהם, דכיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד, ומ"מ כל זמן שלא נחקרה עדותם בבי"ד יכולים לומר מבודים אנו.

לרבה אין פותחים בזה, מפני שיכול הנתבע לשתוק עד שיגמר הדין ולהביא עידי הזמה, ונמצא שפותחים בחובתו של השני, (אבל אם יזימם עכשיו, אין עדים זוממים נהרגים עד שיגמר הדין). אלא שואלים אותו אם יש לו עדים להכחישם.

לרב כהנא אומרים להם מדבריכם נזדכה פלוני.

לאביי ורבא אומרים לו שלא יפחד, כי אם לא הרג לא יהרג, וכן מבואר בברייתא שאומרת שהמקור שפותחים בזכות הוא מ"אם לא שכב איש אותך" וגו'.

לרב אשי אומרים שמי שיודע זכות יבוא ללמד זכות.

הטיה לחובה- בדיני ממונות מטין על פי אחד בין לזכות בין לחובה, ובדיני נפשות מטין על פי אחד לזכות אבל לא לחובה.

המשך ההבדלים בין דיני ממונות לנפשות יבוארו לקמן עד דף ל"ו: .

חזרת הדין, ומתי הדיין חייב לשלם

המשנה בתחילת הפרק (ל"ב.) מביאה י' הבדלים בין דיני ממונות לדיני נפשות, אחד ההבדלים הוא ש'דיני ממונות מחזירים בין לזכות בין לחובה, ודיני נפשות מחזירים לזכות ואין מחזירים לחובה'. ולהלן יבואר באיזה אופן ובאיזה טעות הדין חוזר, ובאיזה אופן ובאיזה טעות אין הדין חוזר, בדיני ממונות ובדיני נפשות, וכן בחיוב מלקות גלות ובמסית.

ל"ג. חזרת הדין בדיני ממונות- מבואר במתני' שבדיני ממונות מחזירים את הדין לאחר שגמרוהו ונודע להם שטעו, בין לזכות בין לחובה. ומאידך בבכורות קתני שאם היה טעות בדין שזיכה את החייב או חייב את הזכאי או טימא את הטהור או טיהר את הטמא, מה שעשה עשוי וישלם מביתו ואין הדין חוזר. ולכאורה הדברים סותרים. וכתבו התוס' (ד"ה כאן) שכל הסוגיא מדברת בטעה בשיקול הדעת, דבטעה בדבר משנה לעולם הדין חוזר. עוד כתבו התוס' (ד"ה מה) שלפי ההוא אמינא בטיהר את הטמא מיירי שהשואל עירבם עם פירותיו, שאם עירבם בפירות מרובים בטל ברוב ומה שעשה עשוי, ואם עירבם בפירות מועטים ישלם מביתו, אבל אם לא עירבם הדין חוזר. עוד כתבו התוס' (ד"ה השתא) שאם בעה"ב עירב פירות טמאים עם פירות טהורים כיון שפסקו שהפירות שעירב טהורים, וחזר הדין, לר"מ דדאין דינא דגרמי חייב, ולרבנן פטור. עוד כתבו התוס' (ד"ה שעירבם) שאף שמטמא מדמע ומנסך בשוגג פטור ורק במזיד חייב, הכא הדיין נחשב כמו מזיד, מפני שהיה לו לדעת שבעה"ב יערב, ולחזקיה שטעם הפטור בשוגג הוא כדי שיודיענו, חכם אף בשוגג אין לפוטרו מטעם זה, דאף אם נחייבו ילך ויודיענו.

רב נחמן מחלק שבדיין **מומחה** שאין גדול ממנו בחכמה ובמנין מה שעשה עשוי, ואם יש גדול ממנו הדין חוזר ע"י שאותו גדול מחזיר את הדין, ופטור מלשלם דמזלו גרם. וכתבו התוס' (ד"ה כאן) שמדובר במומחה סמוך, דבלאו הכי אם טעה בשיקול הדעת חייב ואינו יכול לחזור.

רב ששת מחלק שאם **טעה בדבר משנה**, ואפי' בברייתות של רבי חייא ורבי אושעיא שהם סידרו את התוספתא וסתמו בה מה שסתמו, ואינה עיקר כמו מתני' שסתמה רבי שהיה גדול מהם וכל הישיבה היתה מצויה אצלו ודקדקו עימו בדברים והעמידום על בוריים, או מימרות של רב ושמואל שפסקו מכח סברתם, או של רבינא ורב אשי, חוזר, ואם טעה בשיקול הדעת, כגון שנחלקו תנאים או אמוראים ולא נפסקה ההלכה, אך סוגיא דעלמא רוב הדיינים רגילים לפסוק כמ"ד השני, בזה אינו חוזר. (ורבי טרפון הטריף בהמה שניטל האם (-בית הריון) שלה, וחכמים התירו מפני שתודוס הרופא אמר שאין פרה וחזירה יוצאים מאלכסנדריה של מצרים לפני שחתכו את הרחם שלה כדי שלא תוליד, שהיו טובות ולא רצו שיהיו כמוהם במקומות אחרים, והרי אנו רואים שהם לא מתות, ואמר לו ר"ע שהוא פטור מלשלם למרות שיש סתם משנה שאם ניטלה האם שלה כשרה, כיון שהוא מומחה ולא נטל ונתן ביד. (תוד"ה השתא). וצ"ל שבאמת פטור מצד טועה בדבר משנה, אלא שאמר ר"ע שגם אם הטעות היתה בשיקול הדעת היה פטור, ואף שכבר האכילוה לכלבים וא"א להחזיר את הדין, מ"מ כיון שטעה בדבר משנה חוזר, א"כ לא היתה הוראתו הוראה, וא"א לחייבו דאיהו דאפסיד אנפשיה שהשליכה).

רב חסדא מחלק שאם הדיין **נטל ונתן ביד** מה שעשה עשוי וחייב לשלם, ואם לא נטל ונתן ביד הדין חוזר, ובזיכה את החייב כיון שאמר פטור אתה הוי כנטל ונתן ביד. הגמ' מקשה שלפי זה בדיני ממונות אם זיכו את החייב אין הדין חוזר, ואין מחזירים אלא לזכות שהיא חובה שאם חייבו את הזכאי ושילם ולא נשאו ונתנו ביד מחייבים אותו להחזיר מה שגבה. וא"כ בדיני נפשות וכי נימא שמחזירים לזכות ולא לחובה היינו שאין מחזירים לזכות שהיא חובתו של גואל הדם, וכי מפני חובתו של גואל הדם קטלינן ליה. קשיא.

סיכומי 'תמצית'

ניתן להשיג את גליונות סיכומי תמצית החודשיים על הדף היומי / משנה ברורה ומוסר / ועמוד היומי

- **בנקודות ההפצה**
- **במייל 7692282@gmail.com**

בנוסף ניתן לקבל במייל סיכומים על כל מסכתות הש"ס, ועל כל המשנה ברורה, ועל תנ"ך וספרי מוסר, או סיכומים לפי סדר הלימוד שלך: העמוד היומי, חבורת ש"ס, קנין ירושלמי, דף הכולל, קנין הלכה, תרי דף, אורייתא, ומפעל הש"ס.

הסיכומים מיועדים לחזרה בלבד, ואין לסמוך להלכה.

קו עדכונים ושיעורים - 02-3131-465

מבחני 'לדעת'

מבחן שבועי על דף היומי, עמוד היומי, משנה ברורה, חפץ חיים ואהבת חסד

ניתן לעשות את המבחנים מיום שישי עד יום שלישי בשעה 5:00 בבוקר:

- **בטלפון 0737-289-669**
- **במייל 7692282@gmail.com**
- **בנדרים פלוס קופת לדעת.**

הגרלות בכל שבוע על 500 ₪ וזכיות נוספות.

מבצע - קורס ללמוד להנות ולזכור

13 שיעורים לשמיעה טלפונית 500 ₪ בלבד

ההרשמה בנדרים פלוס קופת תמצית, שיעור ראשון חינם בקו 02-3131-465 שלוחה 4

מבצע סיכומי סוגיות

מערכת 'תמצית' יוצאת בתוכנית חדשה של כתיבת ושליחת סיכומים ע"י כלל הלומדים ושליחתם למערכת.

מתווה מיוחד המועיל מאד להבירות וזכרון. שיעורי הסברה ופרטים בטל 02-3131-465 שלוחה 7.

הגרשמים (ב'נדרים פלוס' קופת תמצית) לשליחת הסיכומים, זכאים לשמיעה טלפונית של הקורס המלא 'אומנות הסיכום' - כדרך להתענג בידיעת התורה במחיר מוזל 120 ₪ במקום 500, ולבחורים 60 ₪ במקום 300.

הגרלות מיוחדות לכותבי הסיכומים.